

TANULMÁNY

Dobszay László

AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ NÉPZENETUDOMÁNY TÜNDÖKLÉSE ÉS LEHANYATLÁSA*

Az „összehasonlító népzene-tudomány”, ahogy e terminust évtizedeken át használták, egy szakág és egy módszer. Amikor mintegy száz évvel ezelőtt A. J. Ellis, O. Abraham, C. Stumpf, G. Adler, E. M. Hornbostel, R. Lach, G. Schünemann megalapították, a természeti és más történelem előtti népek zenekultúrájának legáltalánosabb összefüggéseit akarták megismerni az összehasonlítás segítségével. Mint Hornbostel fogalmazott: az összehasonlító zenetudomány a világ minden területéről gyűjtött és kritikailag rétegzett anyagból akarja a különleges kulturális viszonyokat megvilágítani, s végül egy extrapoláció révén a kezdetekre kíván visszakövetkeztetni.¹ Az ambiciózus célt ugyanő már 1905-ös „Die Probleme der vergleichenden Musikwissenschaft” című írásában megfogalmazta.² C. Sachs, M. Schneider szerint a cél az emberiség átfogó zenei fejlődéstörténetének felvázolása az összehasonlítás révén.³ Adler a stílusban látja az egyedi és általános jelenségek legmagasabb rangú szintézisét.⁴ Mint a későbbi viták megmutatták, sem a cél, sem az eljárás mód nem volt kellőképpen tisztázva. Az egyes kultúrák megismeré-

---

* A Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság „Népzene és zenetörténet” címmel rendezett VII. tudományos konferenciáján, az MTA Zenetudományi Intézetének Bartók Termében 2009. október 8-án elhangzott előadás írott változata.

- 1 „Wenn wir den Kreis spezieller Probleme, die durch die Beschäftigung mit fremder Musik angeregt oder gefördert werden, überblicken, so ragen wohl einzelne von weitertragender Bedeutung hervor, wie das Konsonanzproblem oder das Rhythmusproblem. Aber unsere Wünsche fliegen noch höher: wir möchten die fernste, dunkelste Vergangenheit entschleiern und möchten aus der Fülle des Gegenwärtigen das Zeitlose, Allgemeine herauschälen; mit anderen Worten: wir wollen die Entwicklungsgeschichtlichen und die allgemein-ästhetischen Grundlagen der Tonkunst kennen lernen.” Összefoglalóan: E. M. Hornbostel: „Die Probleme der vergleichenden Musikwissenschaft.” *Zeitschrift der Internationalen Musikgesellschaft* VII (1905–1906), Heft 3, 85–97. Hozzáférhető: E. M. Hornbostel: *Tonart und Ethos. Aufsätze zur Musikethnologie und Musikpsychologie*. Leipzig: Philipp Reclam jun., 1986, 40–57. Vö. D. Christensen 'Musikethnologie'. In: *Musik im Geschichte und Gegenwart*². Kassel, Basel, etc.: Bärenreiter (a következőkben: MGG²), Sachteil 6, 1997, 1259–1262.
- 2 E. M. Hornbostel 1986, 56.
- 3 D. Christensen: „... eine umfassende Entwicklungsgeschichte der Menschheit zu entwerfen.” 1997, 1261.
- 4 *Der Stil in der Musik*. Leipzig, 1912. Vö. R. Ficker: 'Adler.' In: *Musik im Geschichte und Gegenwart*¹, Kassel, Basel, etc. Bärenreiter (a következőkben: MGG¹), 1949–1951, 85–88. V. Kalisch: 'Adler.' In: MGG², Personenteil 1, 1999, 152–154.

se a cél? Vagy ún. kultúrkörök jellemzőit keressük?⁵ Vagy a zene legegységesebb akusztikai, pszichológiai, formai törvényszerűségei érdekelnek-e minket?⁶ E népek zenéjének történetét akarjuk-e megközelíteni,⁷ vagy általános fejlődési skémákat felvázolni?

Mint módszer,⁸ az összehasonlító zenetudomány a népzenei adatokat nem izolált jelenségként, hanem egymáshoz viszonyítva akarja vizsgálni. De ennek az összehasonlító módszernek is megvoltak a tisztázatlan pontjai. Konkrét zenei példákat kell-e összehasonlítani, vagy általános zenei jellegeket (ritmusokat, hangrendszereket)? Esetleg a zenélés zenén *túli* komponenseit, mint a nyelv, a funkció, a társadalmi háttér, a zeneesztétika tudati reflexei arra, amit csinálnak? Mi a forrásanyaga az összehasonlításnak, s képviselhetik-e egyedi példák magát az adott zenekultúrát, vagy legalábbis annak rétegeit? Kellően elő van-e készítve a forrásanyag arra, hogy belőle az összehasonlítás révén érvényes következtetésekhez jusunk?⁹ Mit jelent ebben az esetben a forráskritika?

Nem is késett sokáig az olykor heves kritika, elsősorban az amerikai szaktudomány részéről. Eszerint nem homályos univerzálákat kell megismernünk, hanem a konkrét népzenei jelenségeket kell a maguk környezetében kutatnunk, Lomax szerint mint adott társadalmak vagy társadalmi rétegek viselkedés-szokásainak egy részét.¹⁰ Voltaképpen nincs is népzene-tudomány, mert az az általános antropológia része. Kifejezést nyert ez a támadás a terminológiában is: Sachs már korábban kijelentette, hogy az összehasonlító népzene-tudomány haszontalanná vált, helyébe a zenei etnológiának kell lépnie.¹¹ Nem véletlen, hogy egy sor országban – így jelesül éppen az Egyesült Államokban is – sokan éppen az etnológiai tudományok köréből jöttek át népzene-tudományt művelni.

A következő évtizedekben a vita a homályos pontok tisztázásához, s ezzel együtt a tematika kiszélesítéséhez is vezetett. Talán tényleg nem volt szerencsés az „összehasonlító népzene-tudomány” kifejezéssel egy tematikát lefoglalni, vagy mondhatni, a kifejezést egy tematika számára fenntartani. Mint Timothy Rice kifejti,¹² helyesebb lenne egyszerűen népzene-kutatásról beszélni, melynek magába kell foglalnia mindazt a témát és módszert, amit addig inkább egyetlen szakág sajátjának tartottak.

5 T. Rice: 'Comparative Musicology.' In: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Second Edition.* London: McMillan, 2001 (a következőkben: NG²), Vol. 6, 178–179.

6 D. Dieter Christensen (1997, 1260) a zeneelméletet, pszichológiát, kultúrtörténetet jelöli meg az összehasonlító népzene-tudomány sajátos témáinak.

7 W. Wiora: „Ethnomusicology and the History of Music.” *Studia Musicologica* VII (1965), 187–193; példaképpen a német népdal történeti korszakait jellemzi.

8 Vö. W. Wiora: „Idee und Methode 'vergleichender' Musikforschung.” *International Musicological Society, Bericht über den neunten internationalen Kongress Salzburg 1964.* Kassel, Basel etc.: Bärenreiter, Vol. I. 1964, vol. II. 1966. (A következőkben *IMS Salzburg*), Vol I, 3.

9 Vö. W. Suppan: 'Volkslied, Volksmusik.' In: *MGG*¹ 1966, 1923–1932.

10 J. Porter: 'Europe – Traditional Music'. In: *NG*² 428–445.

11 W. Wiora hangsúlyozza, hogy az összehasonlítás és etnomuzikológia csak részben fedi egymást; összehasonlítást a zenetudomány minden területén használunk, de az összehasonlító zenetudomány sajátos téma és sajátos módszer (W. Wiora in: *IMS Salzburg*, vol II, 31–32.)

12 T. Rice 2001, 179.

Ami a kiszélesedést illeti, az egyre inkább vonatkozott az érintett *területekre*, a *célokra* és a *metodikára* is.

1. Elsősorban, nem lehet azonos módon kezelni a „természeti” népeket és az Európán kívüli zenekultúrákat. Az előbbit nem lehet népzene néven nevezni,¹³ az utóbbi pedig (mint például a kínai, japán, indiai zene) már többretegű kultúra, melyben jelentős szerep jut az írástalan magasművészetnek.¹⁴ Ez a magasművészet viszont szoros kapcsolatban áll a 2000 évvel ezelőtti mediterrán zenekultúrával, mely egyszerre hordoz népzenei és műzenei jegyeket, s melynek megértésében hasznunkra van a kis-ázsiai, sőt távolabbi ázsiai kultúrák ismerete. De az antik mediterrán kultúra csak az egyik karját nyújtja a Közel- és Táv-Kelet felé, a másikat a középkori Európa és az európai népzene felé terjeszti ki.¹⁵ Ezért fájjalja Wiora, hogy a régi magaskultúrák tanulmányozásának nincs intézményi központja. Mindezzel a tematika olyan kitágításához jutottunk, amire kevésbé számítottak az alapítók. Suppan a kutatás tárgyát egyszerűen a színhagyományban élő, szokásban gyökerező zenélés egészére terjeszti ki.¹⁶ Az európai történet korai szakaszának írás nélküli zenei rétegei, az európai népzene, az európai társadalmat mélységében érintő zenélési fajták, s természetesen a nép által átvett, asszimilált zenei elemek mind csak az összehasonlító népzene tudomány látókörében tanulmányozhatók.

2. Meggazdagodott a célkitűzés is. Megtörténhet, hogy amikor egy adott zenei jelenséget tágabb körű összehasonlítással elemzünk, csak az adott jelenséget akarjuk jobban megérteni. De lehet, hogy e jelenség maga is csak egy műfajt, régiót, kort, stílust érintő következtetés-sorozat egyik eleme. Az Európára kiterjesztett összehasonlító népzene tudomány nem kerülheti meg a történetiség kérdését.¹⁷ Népzenei oldalról azért nem, mert még ha célja nem is lenne több mint egyetlen jelenség vagy egyetlen repertoár vizsgálata, akkor is kikerülhetetlen a kérdés: hogyan jött létre, hogyan változott, hogyan nyert befogadást a vizsgált részlet. Nem tagadható, hogy a népzeneben léteznek nemzetek fölötti jelenségek,¹⁸ melyek csak összehasonlító vizsgálatokkal mutathatók ki, és csak történelmi kontextusban értelmezhetők. Nemcsak a keletkezés abszolút kronológiájáról lehet itt szó. Az eredet, változás, hatás, akkulturáció, elnyomás, hanyatlás: mindezek történeti

13 J. Stęszewski: ahol népzene van, ott több (zenei) réteg található, vagyis megragadhatók a történelmi-társadalmi rétegek. W. Suppan: a „népzene fogalma” feltételezi a „műzene” jelenlétét? Rajeczky: a prehisztórikus kultúrák zenei megnyilvánulásai nem nevezhetők népzene néven. Lásd: „The Problem of Historicity in European Folksong.” (Round table). In: *International Musicological Society, Report of the Tenth Congress Ljubljana 1967*. Kassel, Basel, Paris, London, Ljubljana: Bärenreiter, 1970 (a következőkben: *IMS Ljubljana*), 329–358; a hivatkozások: 358.

14 Rajeczky a professzionális zenéről írástalan kultúrákban, *IMS Ljubljana*, 354.

15 Vö. W. Wiora 1964, 7–9.

16 „Das Forschungsgebiet des Musikethnologen in Europa ist das in ungedruckter, mündlicher Überlieferung weitergetragene, kultisch und brauchmäßig verankerte, in die 'Liturgie des Daseins'... eingebundene Musizieren und Singen.” In: *IMS Ljubljana*, 329.

17 W. Wiora: „Historical research is not an addition to but a main task of ethnomusicology.” Lásd Wiora 1965, 192. Vö. J. Stęszewski, in: *IMS Ljubljana*, 336–338.

18 Vö. W. Suppan 1966; W. Wiora 1964.

jelenségként vannak jelen a népzeneben.¹⁹ A népzene Naumann-féle recepciós és Pommer-féle produktív felfogása közti vita²⁰ nem több, mint szócséplés, ha nem támaszkodik konkrét összehasonlító történeti vizsgálatokra.²¹ És ha azt kérdezzük, hogyan illeszkedik a népzene saját környezetébe, akkor nem elég az adott falu, foglalkozás, szociális réteg társadalmi környezetéről beszélni. Zenéről lévén szó, a specimen *zenei* környezetét is tisztázni kell! De mi annak zenei környezete? Erre nem felelhetünk, ha nem helyezzük el az adott kor általánosabb zenei életében.

Nem kerülheti meg a kérdést a zenetörténet sem: számot kell adnia mindarról, ami egy adott korban a zenélő társadalomban hangzott; arról is, amit ma népzeneinek hívunk, s arról is, hogy miképpen reagált a magasabb zenei műfajokra az adott kor társadalmi: mit vett át belőle, mi formálta hallásmódját, mi és hogyan hatott zenei ízlésére.²² A történeti kérdés megválaszolásához nem elég népzeneét népzeneivel összehasonlítani. Be kell vonni a vizsgálatba azt, ami az általunk ismert népzenei hagyatékból bármilyen formában régebben, esetleg már évszázadokkal ezelőtt lejegyzésre került, meg azt a forrásanyagot is, mely rávilágíthat egy népzenei jelenség korára. E forrásanyag használata nem könnyű; sokan figyelmeztettek a lejegyzéseket befolyásoló egyoldalúságokra, a lejegyző lehetséges elfogultságaira, érdeklődésének vagy zenei képzettségének esetleges fogyatékoságaira;²³ másrészt arra, hogy a feljegyzés önmagában csak *terminus ante quem*ként értékelhető.²⁴

3. Ezzel a harmadik „kiterjesztéshez”, a metodikáihoz érkeztünk. A módszer alapjai nem változnak: dallamot dallam alá kell írni, ha pedig a zene nem-zenei vonatkozásait hasonlítjuk össze, az adatokat kell világosan felsorolni, elemezni és szintézisbe foglalni. Ámde nem egy kutató figyelmeztetett a veszélyekre: a zene egyes összetevői (ritmus, konszonancia-használat stb.) csak akkor hasonlíthatók össze, amikor éppen az *adott* összetevő története érdekel. De mindig kérdés, mennyire jellemző az összehasonlított egyedi adat a vizsgált kultúrára, annak szerves része-e, vagy csak véletlenszerű, egyedi eset. A pillanatfelvétel jellegű átírás gyengeségén Stockmann szerint csak a sok átírással segíthetünk.²⁵ Az összehasonlítás akkor hozhatja meg a remélt eredményeket, ha az összehasonlító anyag jól elő van készítve a vizsgálat céljára. Így tehát nem választható el a gyűjtés, az átírás, az osztályozás,²⁶ a forráskritika²⁷ színvonala az összehasonlító módszer eredményeitől. Ez természetesen érvényes a bevont történeti forrásokra nézve is.

19 W. Wiora 1965, 188–189.

20 Vö. W. Suppan 1966, 1927; J. Porter 2001, 431.

21 J. Porter 2001, 428.

22 „For the general history of World music the contribution of historical ethnomusicology is no less necessary than the contribution of music history in the conventional sense of the word.” W. Wiora 1965, 192.

23 Vö. O. Elschek, in: *IMS Ljubljana*, 345–346.

24 J. Stęszewski, in: *IMS Ljubljana*, 337–338.

25 E. Stockmann, in: *IMS Ljubljana*, 332–333.

26 M. Bröcker: 'Volksmusik.' In: *MGG*², Sachteil 9 (1998), 1732–1741. J. Porter 2001, 432.

27 W. Wiora 1965, 192.; E. Stockmann, in: *IMS Ljubljana*, 332.

Így a 20. század közepére kialakult a berlini iskola eredeti célkitűzéseit meghaladó, a tényleírásra támaszkodó, de azon túl is menő európai érdekű irány. Az új változat metodika is volt (népzenék értelmező összehasonlítása egymással is, írásos forrásokkal is)²⁸, de módosult tematika is (a népzenei jelenségek történeti megértése). Párhuzamosan épült ki az Európán kívüli zenék tanulmányozásával, mégis elsődlegesen Európára vonatkozott, olyan témák esetében pedig, mint amilyen a makám-elv,²⁹ a típus-fogalom, a kantilláció, a melizmatika, már érintkezett a zsidó és más klasszikus liturgikus zenei kultúrák világával is. Az eredmények rávilágíthattak egy-egy konkrét darab korára, eredetére, de igazában a típusok, műfajok³⁰ tér- és időbeli elterjedtségére engedtek jobb rálátást. Az azonosságok hol genetikusan összerakozásra, hol közös gyökérből származó hagyományokra utaltak.³¹ Az interpretáció nemcsak az azonosságokat, hanem a különbségeket is beszéltetni tudta.³²

A megjelent publikációk és előadások foglalkozhattak konkrét zenei anyaggal, de taglalták a kutatás hermeneutikai tapasztalatait is. Ezek nagyban segítették a célok, kutatási irányok tisztázását, a korábbi árnyalatlan, olykor naiv vagy zavaros eszmék revízióját, az egyoldalúságok, túlzó következtetések helyretételét.

M. Schneider, J. M. Müller-Blattau, W. Danckert, O. Elschek³³ és mások számos dallam vagy dallamcsoport meggyőző párhuzamait mutatták be. Ugyan a leírásba a német népdal műfajainak szempontjából vonta be a szomszédnépi és történeti adatokat, mégis példaadó volt két nagy vállalkozás: a sajnálatosan félbeszakadt *Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien*³⁴ (a mögötte álló, mind muzeális, mint elemző tevékenységre vállalkozó freiburgi arhcívummal), valamint az ugyanezen műhelytől származó *Handbuch des Volksliedes*.³⁵

A legtöbbet azonban Walter Wiorának köszönhetjük, aki az *Europäischer Volks-gesang*,³⁶ e sokszor félreértett, de alapjaiban revelatív nagy mű szinoptikus táblázataiba nemcsak számos népzenei példát foglalt be, de a műzene határain járó írásos emlékeket, kontrafaktumokat, műzenei feldolgozásokat is,³⁷ s ezeket egy nagy eurázsiai dallamhagyomány reprezentánsainak fogta fel.³⁸ Ugyanakkor rámutatott ar-

28 W. Wiora 1965, 188–189.

29 Vö. J. Porter 2001, 431.; J. Elsner: „Zum Problem des Maqām. In: *Gesellschaft für Musikforschung Bericht den internationalen musikwissenschaftlichen Kongress Leipzig 1966*. Kassel, Basel, etc.: Bärenreiter, 197, 535–546.

30 M. Bröcker 1998, 1732–1741.

31 Vö. W. Suppan 1966, 1930–31; W. Suppan, in *IMS Ljubljana*, 329–330. Cf. W. Wiora *IMS Salzburg*, Vol. II, 31.

32 W. Suppan 1966, 193–1931. Mint W. Wiora (1964, 5–6.) figyelmeztet, gyakran a szabályos különbségek mutatnak genetikusan rokonságra. Vö. uő in: *IMS Salzburg*, II. 33.

33 Vö. J. Porter 2001, 430–432.

34 *Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien*. Herausgegeben vom Deutschen Volksliedarchiv. Berlin, Freiburg i. Br. 1935–1992.

35 *Handbuch des Volksliedes I-II*. Szerk. R. W. Brednich, L. Röhrich, W. Suppan. München: Wilhelm Fink Verlag, 1973, 1975.

36 W. Wiora: *Europäischer Volks-gesang. Gemeinsame Formen in Charakteristischen Abwandlungen*. Köln, 1952.

37 Az írásos dokumentumok típusairól: W. Wiora 1965, 188–189.

38 W. Suppan in: *IMS Ljubljana*, 330–331.

ra, hogy az egyes részkultúrák *különbségei* is a tipológiailag hasonló anyagon mutatkoznak meg a legvilágosabban.³⁹

Elsősorban Wiora érdeme az is, hogy az összehasonlító népzene tudomány feladatát, módszerét kellő árnyaltságban és filozófiai megalapozottsággal kifejtette, a gyakran téves feltevésekből származó támadásoktól megvédte. Ilyen szempontból kiemelendő a salzburgi IMS kongresszuson elhangzott előadása.⁴⁰

Ezek az eredmények a zenetörténet-írás és népzene találkozásának, sőt bizonyos területeken szintézisének ígéretével kecsegtettek. Gyakorlati igényé vált az addig csak tételként hangoztatott két igazság, hogy 1) a népzene történeti jelenség, és csak történetiségében értjük meg,⁴¹ s hogy viszont 2) a zenetörténet csak a népzene integrálásával válik valóban a zene történetévé. Senki sem tagadta, hogy a népzene történeti interpretációjának sajátos nehézségei vannak.⁴² A népzene egyszerre tartós, korszakokon át élő, ugyanakkor a műzenénél kevésbé rögzített repertoár,⁴³ emiatt a történeti vizsgálattal együtt járó datálása is gyakran problematikus. A népzene kutatója egy recens forrásanyagból következtet vissza a régebbi korokra,⁴⁴ és ez a forrásanyag csak kritikával kezelhető. Az összehasonlító nyelv-, vagy vallástudomány (és más, részben természettudományos diszciplínák) minta és hivatkozási alap volt a muzikológia számára; de ne feledjük, hogy a zene mivoltánál fogva kevésbé definitív, mint a nyelv vagy vallás.⁴⁵ Stockmann szerint⁴⁶ mégis igaz, hogy az énekes törekszik a pontos felidézésre; ez és a népzene megtartó ereje – területenként, műfajonként eltérő mértékben – a népzenei jelenségek hosszú életét garantálja. Ha valami fontosat akarunk róla mondani, akkor lehetetlen az egyes dallam vagy dallamréteg eredetéről és történeti környezetéről hallgatni. Elsők szerint az etnomuzikológia tévedése, ha megelégszik a gyűjtéssel, osztályozással.⁴⁷ Wiora továbbmegy: „Az ember a gyűjtés kedvéért nem függesztheti fel száz évre a gondolkodást.”⁴⁸

A 20. század közepe táján megjelent számos publikáción kívül sok fontos szempontra rámutatott a muzikológiai konferenciákon e tárgy körben szervezett

39 W. Wiora 1952, 5, 9.

40 W. Wiora 1965.

41 A népzene sajátos történetiségéről: C. Dahlhaus in: *IMS Ljubljana*, 356–357.

42 W. Wiora (1965, 187–189, 192) szerint e nehézségek nem egyformák mindenütt, de törekedni kell a történeti elemzésre. E. Stockmann: „Es ist gewiss richtig, dass die Volksmusikforschung bei der historischen Untersuchung ihres Materials besondere Schwierigkeiten zu überwinden hat. Doch sind diese Schwierigkeiten weder so gross, das Grund zur Resignation besteht, noch is die Forschungssituation so hoffnungslos, wie sie manchmal dargestellt wird.” In: *IMS Ljubljana*, 332–333.

43 A tartós és variábilis elemekről és ezek szabályosságáról lásd E. Stockmann, J. Bezic, B. Rajeczky in: *IMS Ljubljana*, 334–336, 340–343, 348–350.

44 J. Stęszewski: „retrogressive Methode”; O. Elsček: „Ausgangspunkt ist stets das klingende Material in möglichst authentischer Form und dessen Eigenentwicklung, nicht eine vorgegebene abstrakte Genesis.” In: *IMS Ljubljana*, 336, 347.

45 W. Wiora 1964, 3. Vö. *IMS Ljubljana*, 336–337.; T. Rice 2001, 178.

46 In: *IMS Ljubljana* 334–335.

47 In: *IMS Ljubljana*, 344.

48 W. Wiora 1965, II. 33.

kerekasztal-viták sorozata. Az összehasonlító népzene tudomány méltó helyet kapott az International Musicological Society kongresszusain, s az ezekből készült tanulmánykötetek szinte naplószerűen rögzítik az eszmék tisztázódását, gazdagodását, olykor konfrontálódását.

Ebben a nemzetközi keretben kell elhelyeznünk a magyar zenetudomány teljesítményeit is.⁴⁹ Nem szabad elfelejtenünk, hogy míg például Németországban a népzene tudomány mintegy a középkori irodalom- és zenetörténet-írásból nőtt ki, Bartók és Kodály a 19. századi népies dallal konfrontálódva kezdte meg kutatásait. E munkának már egy korai periódusában feladatuknak látták a népdal és népies műdal elválasztását, az „eredeti”, „régí” magyar népdal elkülönítését, vagyis az anyag történeti interpretációját, mely csak a rokon- és szomszédnépi összehasonlító elemzés útján volt megvalósítható.⁵⁰ Kodály annyiban haladt tovább Bartóknál, hogy – nyilván egyetemi tanulmányaitól is inspirálva – törekedett a magyar népzene átfogó történeti rétegzésére, vagy legalábbis e történeti rétegzés felvázolására.⁵¹ A népzenei anyagon kívül csakhamar be kellett vonnia vizsgálódásába az írásos forrásanyagot is. Igaz, hogy példái gyakran csak egy-egy dallam vagy típus eredetére vonatkoztak (sőt nem egyszer meg is elégedett a párhuzam felvázolásával, anélkül, hogy okait kereste volna), de amikor csak lehetett, nagyobb egységeket, rétegeket, stílusokat helyezett történeti megvilágításba.⁵²

Kodály legfogékonyabb tanítványa Szabolcsi Bence volt, akinek találkoznia kellett a berlini iskola eszméivel is. Így érdeklődése kiterjedt mondhatni az egész világ zenéjére.⁵³ A népzeneészek részéről nem egyszer csendes elutasításra talált cikkei többnyire nem annyira egyes dallamok, mint egy-egy zenei paraméter (például hangrendszer, tonalitás-felfogás) elterjedtségét keresték, kétségtelenül figyelemmel a hasonlóság mellett a kultúrák közti különbségekre is. Kodály nyomában próbálta továbbvinni a rokonnépi kutatást,⁵⁴ másrészt zenetörténészként a medi-

49 Itt következő áttekintésünkbe nem vesszük be a ma is aktív kutatókat.

50 Bartók B.: „A magyar népdal” (Budapest, 1924). In: *Bartók Béla Összegyűjtött Írásai* (= BÖI). Közreadja Szöllősy András. Budapest: Zeneműkiadó, 1966, 101–350.; uő: „Népzene és a szomszéd népek zenéje.” BÖI 403–461. Kodály Z.: „Sajátságos dallamszerkezet a cseremiszi népzeneben.” Kodály cikkeire a *Visszatekintés* c. gyűjteményes kötet (Szerk. Bónis F., első kiadás: Budapest, Zeneműkiadó, 1966) második kiadásának lapszámai szerint hivatkozunk: Budapest: Argumentum, 2007, 145–157.

51 Kodály Z.: *A magyar népzene*. Budapest: Király Egyetemi Nyomda, 1937, 15–61.

52 A következő cikkekre a Kodály Z.: *Visszatekintés* 2. gyűjteményes kötet lapszámai szerint hivatkozunk: Szerk. Bónis F. Budapest: Argumentum, 2007. Kodály Z.: „Árgirus nótája”. *Visszatekintés* 2, 79–90.; „Néprajz és zenetörténet.” Uo. 225–234.; „Népzene és műzene.” Uo., 261–267.

53 Szabolcsi B.: „Népvándorláskori elemek a magyar népzeneben.” *Ethnographia* XLV (1934), 138–156.; uő: „Egyetemes művelődéstörténet és ötfokú hangsorok.” *Ethnographia* XLVII (1936), 233–251.; uő: „Adatok a középkori dallam típus elterjedéséhez.” *Ethnographia* LI (1940), 242–248.; uő: „A primitív dallamosság: a hanglejtéstől az ötfokúságig”. In: *Emlékkönyv Kodály Zoltán hatvanadik születésnapjára*. Budapest, 1943, 19–31.; uő: „Five one Scales and Civilization.” *Acta Musicologica*, XV (1943), 24–34.

54 Szabolcsi B.: Osztályk hős dalok – magyar siratók melódiái. *Ethnographia* 1933, 71–75.; Uő: „Osztályk és vogul dallamok. (Újabb adatok a magyar népi sirató dallam problémájához).” *Ethnographia* XLVIII (1937), 340–345.

terrán zenei kultúra leírásába bevonta a szájhagyomány tanulságait is.⁵⁵ Legeredményesebb azonban a magyar zenetörténeti példák népzenei párhuzamainak megtalálásában volt.⁵⁶ Példáinak egy része bizonyosan genetikus, más része tipológiai rokonságra mutat, de az utóbbit sem utasíthatjuk el akkor, ha egy kulturális körzet, hagyomány, ízlés megnyilvánulásának fogjuk fel.

A 16–17. század tekintetében Szabolcsi (és Kodály) követőjeként dolgozott Csomasz Tóth Kálmán,⁵⁷ a 18. századot tekintve Bartha Dénes is,⁵⁸ noha példáik többsége inkább a műdal vagy a közköltészet népzenei befogadását illusztrálta.

A magyar népkultúra európai érdekű összehasonlító kutatásában nem hanyagolható el a nem-zenei szakmák részvétele. A népszokások, szövegmotívumok, műfajok, repertoárok ilyen vizsgálata a 20. század kezdete óta folyt. Leglátványosabb teljesítménye Vargyas Lajosnak a magyar ballada európai rokonságával foglalkozó könyve,⁵⁹ mely kitisztult metodikájával, differenciált gondolkodás- és ítélezmódjával az egyes balladák eredetén és elterjedtségén túl az egész műfaj történeti rétegzésére vállalkozott.

Bár Rajeczky Benjamin is szívesen írt kisebb cikkeket egy-egy specimen párhuzamairól,⁶⁰ igazán két területen volt otthon. Egyrészt sokkal jobban érdekelték a közös gyökerekből származó jelenségek, mint az egyirányú hatások,⁶¹ különösen szívesen fordult a közös antik és középkori európai múlthoz (ezen belül a gregoriánhoz, melyet ő egy közkultúra műzenei színezetű speciális ágazatának tekintett), s magyarázta abból a jelenkori leletek közti összefüggéseket.⁶² Másrészt előszere-ttel tanulmányozta az idetartozó kutatástörténetet, mérlegelte az elődök és kor-

55 Szabolcsi B.: „A régi nagykulturák dallamossága: az ötfokúságtól a diatóniáig.” *Ethnographia* LVII (1946), 1–13.; uő: „A makámelv a népi és művészi zenében.” *Ethnographia* LX (1949), 71–87.

56 Szabolcsi B.: *A magyar zenetörténet kézikönyve* (második, átdolgozott kiadás). Budapest: Zeneműkiadó, 1955, *4–*78.; uő: „Írott hagyomány – élő hagyomány. Adatok az írás és élőszó viszonyához a magyar zene történetéből.” Lásd: *A magyar zene évszázadai I. A középkortól a XVII. századig*. Budapest: Zeneműkiadó, 1959, 9–18.; uő: „Adalékok az új magyar népdalstílus történetéhez.” *Új Zenei Szemle* 1951/2, 13–18; 1951/3, 9–13; 1951/5, 40–51.; uő: „Adalékok a régi magyar 'metrikus' énekek történetéhez.” *Irodalomtörténeti Közlemények* XXXVIII (1928), 101–104.; uő: „A magyar vágánsdalokról.” *Zenatudományi Tanulmányok I.* (szerk. Szabolcsi B. és Bartha D.). Budapest: Zeneműkiadó, 1953, 743–751.

57 Csomasz Tóth K.: *Régi Magyar Dallamok Tára I. A XVI. század magyar dallamai*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958, 132–197.

58 Bartha D.: *A XVIII. század magyar dallamai. Énekelt versek a magyar kollégiumok diák-melodiáriumaiból (1770–1800)*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1935.

59 Vargyas L.: *A magyar népballada és Európa. I-II.* Budapest: Zeneműkiadó, 1976.

60 A cikkekre a *Rajeczky Benjamin Írásai* c. gyűjteményes kiadás (Szerk. Ferenczi I.), Budapest: Zeneműkiadó, 1976 (= *RBI*) oldalszámai szerint hivatkozunk. „A siratók hangterjedelmének kérdéséhez”. *RBI* 210–215.; „Kelet és Nyugat a magyar siratókban.” *RBI* 216–220.; „Adalék felvidéki lakodalmasaink dallamstílusához.” *RBI* 225–227.; „Kaszás e földön a halál...” *RBI* 228–231.

61 Rajeczky B.: „Európai népzene és gregorián ének.” *RBI* 7–17.; uő: „Gregoriánkutatás és középkori népzene?” *RBI* 18–27.; uő: „Népdaltörténet és gregoriánkutatás”. *RBI* 28–32.; uő: „Gregorián, nép-ének, népdal”. *RBI* 40–58.; uő: „Középkori magyar zenei emlékek és az újstílusú népdal.” *RBI* 59–64.; uő: „Ereszkedő gregorián dallamok és leszálló periódusaink”. *RBI* 65–75.; uő: „Későgregorián cífrázatok párhuzamai a magyar népdalban.” *RBI* 90–99.; uő: „Gregorianik und Volksgesang”. *Handbuch des Volksliedes* I–II. Vol. II, 391–405.

62 Cf. *IMS Ljubljana*: 347–351.

társak által felhozott elvi és metodikai érveket, széles körű tájékozottsággal és éles eszű ítéletalkotással, a „nemcsak, hanem” lehetőségét mindig szem előtt tartva szemlélte őket. Az első kísérlet arra, hogy a népzenei anyagot a zenetörténet szerkesztésének tárgyaljuk, a Rajeczky által szerkesztett *Magyarország Zenetörténete* I. kötetében olvasható.⁶³

E vonalhoz sorolható Vargyas Lajos zenei tevékenysége is az egyes dalok, dalcsoportok nemzetközi párhuzamainak megkeresésében és történeti értelmezésében, mint egy átfogó magyar népzeneudomány koncipálásában.⁶⁴

Az eddigieket összefoglalva egy olyan tudományos irány áll szemünk előtt, melynek *causa materialis* hármas: a régi és mai népzenei kultúrák anyaga, az antik szájhagyományos magas kultúrák világa, és – európai tekintetben – a népzenevel kapcsolatba hozható írott anyag. *Causa formalis*: az egyszeri hatások, kölcsönzések,⁶⁵ a tartós érintkezések, a tipológiai, stiláris, kronológiai, végső soron történeti összefüggések megismerése. *Causa instrumentalis*: a jól előkészített források összehasonlító elemzése, látványosan a szinoptikus dallamtáblák segítségével.⁶⁶ *Causa finalis*: a részleteket magába foglaló, azokat nem elhanyagoló, mégis szintetikus zenetudomány, a zenetörténet-írás és népzeneudomány találkozása.

Ez a szakirány az 1950-es, 60-as években ért tetőpontjára.⁶⁷ Összehasonlító helyett talán helyesebb rá a historikus európai népzeneudomány terminust használni. Az egyes jelenségekkel foglalkozó cikkek és a problematika egészét tárgyaló diskusszió jelen van a folyóiratokban, legszembetűnőbben pedig három nemzetközi kongresszuson jelentkezett.⁶⁸ A salzburgi kongresszusból („Idee und Methode 'vergleichender' Musikforschung”) Wiora mesteri összefoglalása mellett Marius Schneider, Harold Powers, Eric Werner reflexióit emelném ki. Az 1964-es budapestiből nagyon figyelemre méltó Szabolcsi rövid, de megvilágító írása a műzene és népzene közti átmenetekről,⁶⁹ továbbá Belaiev, Edith Gerson-Kiwi és Daniélou előadása.⁷⁰ A ljubljani vita („The Problem of Historicity in European Folksong”)

63 *Magyarország Zenetörténete. I. Középkor.* (Szerk. Rajeczky B.) Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988, 457–584.

64 Vargyas L.: „Francia párhuzamok regösénekeinkhez.” *Néprajzi Közlemények* II/1–2 (1957), 1–10.; uő: „Egy francia-magyar dallamegyezés tanulságai.” *Néprajzi Közlemények* III (1958), 155–156.; uő: „Paralléles entre mélodies françaises et hongroises et quelques conclusions.” *Acta Ethnographica* IX (1960), 397–402.; uő: Les analogies hongroises avec les chants 'Guillauneu'.” *Studia Musicologica* III (1962), 368–378.; uő: „A regösének problémájának újabb, zenei megközelítése.” *Ethnographia* XC (1979), 163–191.; uő: *A magyarság népzeneje.* Budapest (Zeneműkiadó), 1981.

65 J. Porter 2001, 433.

66 W. Wiora 1964, 4.

67 Az utóbbi évek eredményeiről E. Stockmann in: *IMS Ljubljana*, 332.

68 De a témát már érintette több előadás az IMS kölni kongresszusán. Lásd például: C. Brăiloiu: „Musikologie et Ethnomusikologie aujourd'hui.” *IMS Bericht über den siebenten internationalen musikwissenschaftlichen Kongress Köln, 1958.* Kassel, Basel, etc.: Bärenreiter, 1959, 17–29.; Bruno Nettl: „Some Historical Aspects of Ethnomusicology.” Uo. 200–201.; M. Schneider: „Prolegomena zu einer Theorie des Rhythmus.” Uo. 264–272.

69 Szabolcsi B.: „Folk Music – Art Music – History of Music”. *Studia Musicologica* VII (1965), 171–179.

70 Lásd *Studia Musicologica* VII (1965), 19–23, 61–70, 41–45.

a kérdés talán legalaposabb tárgyalása volt; Wolfgang Suppan célmeghatározását és forráskritikai figyelmeztetéseit, Stockmann, Stęszewski, Elschek, Rajeczky hozzászólását találtam különösen instruktívnak. E kongresszusokon tehát a népzene-kutatás a muzikológia egyenrangú részeként mutatkozott be. Elshek szerint most kezdődött meg a népzene bevonása a zenetudományba.⁷¹ (Mellesleg figyelemre méltó, hogy a *Berichte* az angol mellett még bőséggel használják a német, francia, olasz nyelveket.)

A salzburgi konferencián azonban Wiora prezentációját erős támadások is érték. (Ezek egy részére Schneider adott jó feleletet.)⁷² Az ellenvetések egy része voltaképpen már az előző évtizedekben is jelentkezett a berlini iskolával szemben, elsősorban amerikai oldalról.⁷³ Mintha ez a vita az összehasonlító népzene-tudomány lehanyaglásának kezdete lett volna, noha a hanyatlás oka csak kevéssé az, amit ellene felhoztak, s amire röviden még visszatérek. Az új *New Grove* 'Ethnomusicology' címszavának szerzői a történetiségtől való elfordulásról, a szociológiai, természettudományos, antropológiai felfogás uralmáról, egy speciális kulturális antropológiáról és *new historicism*ről beszélnek.⁷⁴ Lütteken addig megy, hogy Wiorát a maga következetes egyéni nézőpontjával az utolsó szisztematikus elmének, de egyúttal remetének látja.⁷⁵

A népzene-tudomány a késői 70-es és a 80-as évektől kezdve lényegében kimaradt az IMS programjaiból, vagy ott egészen más, mondhatni kevéssé zenei témákkal jelentkezett. Amit Wiora a zenetörténet és népzene izolálódásáról már korábban mondott,⁷⁶ most valóság lett: a zenetörténetből egyre inkább kimaradt a népzene, a népzeneből pedig a zenetörténet. Elschek statisztikája szerint a német egyetemek muzikológiai tanszékeiről gyakorlatilag eltűnt a népzene.⁷⁷ De igaz ez a népzene-kutatás sáncain belül is. Áttanulmányoztam a *Yearbook of Traditional Music* utolsó 16 évfolyamát, a benne szereplő 139 cikk témái között egyre kevesebb a valóban zenei (mutatja a kották alacsony száma is), az európai jellegű, és mindössze egyetlen írás nevezhető összehasonlító-történeti jellegűnek. Az ICTM kongresszusok előadásából nem volt módom ilyen statisztikát készíteni, de az átnézett négy kongresszusra kitűzött 20 témacsoport között – az antropológiai, pszichológiai vagy olyan témák mellett, mint népzene és turizmus, népzene és ifjúság, a népzene a városi környezetben, népzene és kereskedelem, népzene és computer, populáris műfajok stb. – nem jutott hely egyetlen történeti szekciónak sem. Igaz, hogy az ICTM működtet egy kifejezetten történeti csoportot is, ennek fő feladata azonban a népzene-re vonatkozó *irodalmi* adatok gyűjtése.

71 O. Elshek in: *IMS Ljubljana*, 344.

72 Lásd H. Oesch összefoglalóját in: *IMS Salzburg*, II. 23–37.

73 Vö. H. Powers in: *IMS Salzburg* Vol. II, 29.

74 C. Pegg, H. Myers, Ph. Bohlman, M. Stokes: „Ethnomusicology.” In: *MGG² Sachteil* 8 (2001), 380, 392.

75 L. Lütteken: Waltere Wiora; in: *MGG² Personenteil* 17 (2007), 1031–1035. (lásd 1034.).

76 W. Wiora 1965, 187–188. Vö. O. Elshek in: *IMS Ljubljana*, 343–344.

77 O. Elschek: „Das Forschungskonzept der vergangenen und gegenwärtigen Musikwissenschaft.” *Musikologia Slovaca* XI (1986), 52–104.

Wiora 1964-ben még azt mondja, hogy az ún. összehasonlító népzene tudományának inkább perspektívái, mint eredményei vannak.⁷⁸ Nos, hanyatlását azelőtt kezdte meg, mielőtt a benne lévő ígéreteket igazán teljesíteni kezdte volna. Csak találgatni tudjuk, mi lehet e visszaesés oka. Vajon csak divatjelenségről van szó, a minden emberiben meglévő periodikus hullámzásról? Mindenesetre, összefügghet azzal, hogy egyáltalán csökkent az érdeklődés az európai népzene iránt. Talán megszoktuk az évtizedek során, hogy a népzenevel mint élő valósággal foglalkozzunk, s mivel a legtöbb vidéken ilyen már nem található, témául vagy a még élőnek tartott egzotikus zenék kínálóznak, vagy a népzeneoptikához menekül a kutató. Holott éppen a népzene kihalása lehetne egyik indítékunk arra, hogy történeti jelenségként tanulmányozzuk virágkorának dokumentumait.

Vagy az amerikanizálódás egyik furcsa megnyilvánulása lenne, hogy a népzene jogosan igényelt szociológiai aspektusa kiszorítja a tipikusan zenei témákat a tudományból? Esetleg a csak tudományos képzettségű, de zenei tapasztalatokkal, műveltséggel, hallással nem bíró szakemberek egyeduralma a magyarázat?

Legvalószínűbb azonban, hogy a már korábban is hangoztatott, részben jogos kritikából származó aggályok hatalmasodtak el. Ezeket maga Wiora sorolta elő, hogy választ is adjon rájuk: a népzene kutatás tudományossága nem érheti el a zene történetét, történeti vizsgálat csak írott forrásokra alapozható, abszolút kronológiát nem alkothatunk, az egyes adatokból nem rajzolható meg általános fejlődési kép. Sokan kezdettől fogva óvták a szakmát az evolucionizmustól.⁷⁹ Okkal vetették a *vergleichende Musikwissenschaft* ellen azt is, hogy homályos feltevésekkel helyettesíti a tényeket, bizonytalant hasonlít össze bizonytalannal és merész következtetésekig jut el általa. Mennyivel könnyebb a látszólagos tényekhez menekülni: a statisztikákhoz, a jelenségek pusztá leírásához, testvérszaktmák eredményeinek és látásmódjának alkalmazásához. Vagy éppen ellenkezőleg: közismert tények filozófiai árnyalatú megfogalmazásával jelentkezni, azokat elmés ábrákba sűríteni, ahol körök, nyilak szemléltetik a produktív és a befogadó közeg, a befogadott anyag, az egyén és közösség objektív és szubjektív viszonyát, vagy a *Geschichte* és *Historie* különbségén elmélkedni. Az általános agnoszticizmus magával sodorja a történetiség, az időbeliség megragadhatóságát éppúgy, mint az egyediből az általánosig eljutó elemzés és gondolkodás esélyeit. Lang találó megfogalmazása szerint: „manapság sokkal többet tudunk az archivális kutatás technikájáról, mint elődeink..., de lemaradtunk abbéli képességünkben, hogy egy értelmezett szintézisbe foglaljuk azt, amit gyűjtöttünk”.⁸⁰

Magyarországon ilyen messzire eddig nem jutottunk el. Egyrészt annyira erős az elődök hagyománya, hogy még mindig elevenen él az összehasonlítással megragadható történetiség igénye. Másrészt a magyar népzene kutatás szinte teljes kizárólagossággal a hazai népzenevel foglalkozik, s itt biztosan támaszkodva az iroda-

78 W. Wiora 1964, I. 7.

79 Vö. J. Porter 2001, vol. 8, 431.; T. Rice: 2001, vol. 6, 178.

80 Idézi O. Elschek 1986, 52–104.

lomban már hozzáférhető példákra, megelégedhet azok számának szaporításával. Az utóbbi évek ilyen természetű hazai vizsgálatai jobbára egyes dallamok vagy kisebb dallamcsoportok írásos párhuzamait mutatják be, hogy akár a népzenei asszimiláció tényét és módját szemléltessék, akár fordítva, hogy a népzenei jelenségeknek az írásos kultúrába való felemelkedését példázzák. Ez azonban jóval kevesebb, mint amire az összehasonlító népzene-tudomány vállalkozott. Annak számára az írásos és írástalan kultúra ilyen összevetése csak ugrópont volt ahhoz a merészebb tervhez, hogy a tiszta szájhagyomány egyes stílusait, repertoárjait helyezze el a történelmi időben.

Mindebben a társadalomtudományok félelme tükröződik attól, hogy netán alul ne maradjanak konkrétság, bizonyíthatóság tekintetében a természettudományoknak.⁸¹ Talán gyávák vagyunk arra, hogy akár tévedést is kockáztatva, becstelen részletkutatásokra építve nagy témákhoz nyúljunk, s azokban revelatív gondolatokat termeljünk. El kell ismernünk, hogy a természettudományokkal való összehasonlítás kedvezőtlen eredményét egy szűk értelemben vett pozitívizmussal elfedhetjük.⁸² Van azonban a társadalomtudományoknak egy sajátos bizonyítási módjuk. S ez nem más, mint hogy a kutató minden állítását kritika alá veheti a másik kutató, és biztosan kritika alá fogja venni a következő generáció. A kérdés, hogy tudtunk-e mondani olyan valamit, ami ihlető társak és utódok számára, vagyis hogy érdemes-e egyáltalán kritikára az, amit magunk mögött hagyunk.

---

81 O. Elshek a népzene-történet hipotetikus voltáról: *IMS Ljubljana*, 344–345.

82 Ennek veszélyeiről: Elshek 1986, 52–104.

ABSTRACT

LÁSZLÓ DOBSZAY

THE RISE AND FALL OF COMPARATIVE ETHNOMUSICOLOGY

Comparative musicology, a discipline that took root at the beginning of the 20th century had a great impact on the study of folk music in the 1950s and could reinforce the links between folk music and music history research. The works of Walter Wiora played an important role in the process, but Hungarian researchers, such as Zoltán Kodály, Bence Szabolcsi, Benjamin Rajeczky, Lajos Vargyas and others have also contributed to this synthesis. The promising developments came to a halt after the 1970s. This article investigates the reasons of this „rise and fall”.

László Dobszay (1935) studied composition at the Liszt Academy of Music and history at the Budapest University. From 1956 until 1966 he was a teacher in a district music school and published a series of basic school books and papers on music education. From 1966 onwards he was a member of the Folk Music Research Group of the Hungarian Academy of Sciences. In 1972 he became a lecturer at the Department of Musicology of the Liszt Academy of Music. In 1990 he founded and until 2000 he was the leader of the Department of Church Music. In 1970 he founded the Schola Hungarica Choir with Janka Szendrei which published a series of six records under the title *Hungarian Gregorianum*. From 1975 onwards he was a senior scientific researcher and also the head of the Department of Old Music History of the Institute of Musicology, Budapest. His research fields include folk music, Gregorian chant, and Hungarian music history. He was also a member and later became the chairman of the Committee of Musicology of the Hungarian Academy of Sciences. In 2003 he acquired a DSc. In recognition of his work he was given numerous awards, among others the Erkel Award and in 2004 the Széchenyi Award. His main works include *Hungarian Music History* (1984); *The Book of Hungarian Song* (1984); *The Catalogue of Hungarian Folk Song Types* (with Janka Szendrei, 1988); *Corpus Antiphonarium Offici Ecclesiarum Centralis Europae* (with Gábor Prószéky, 1988); *The Post-Kodály Era. Musing on Music Pedagogy* (1991); *The Handbook of Gregorian Chant* (1993); *Hungarian Folk Song* (1995); *Corpus Antiphonarum: European Heritage and Hungarian Creation* (2003).